

i 1982 (anmeldt i *Historie XV*). Men det er da udmærket at synspunktet gentages i et skrift for en anden læserkreds. Af nyt i artiklen til denne lejlighed hæfter man sig ved, at Breengard mener at kunne føre sandsynlighedsbevis for, at kong Knud faktisk har forsøgt at indføre tienden i Danmark så tidligt som 1080'erne.

Det fyldigste bidrag er en gengivelse in extenso af Erling Albrechtsens nyoversættelse af Ælnoths Knudskrønike (anmeldt i *Historie XVI*). Iøvrigt kommer man rundt om emner som Odense bys segl, Knudskulten ved domkirken i Lund og anvendelsen af navnet Knud. Særdeles spændende er Jens Vellefs gennemgang af forskningshistorien (som nævnt illustreret) om helgenskrinene i Odense fra 1582 til 1986. Den konkluderer, at »de to helgenskrin hører til det allertidligste kirkeudstyr, vi ejer her i landet. At så meget af de mørnede kister trods alt er bevaret med det vigtige indhold af skeletter og tekstiler, må anses for nært et mirakel. Men oplysninger giver de blot fra sig til dem, der kommer og spørger«.

Blandt dem, der er kommet og har spurgt, er de to antropologer Izabella Tkocz og Kaj R. Jensen, der i eksakte naturvidenskabelige vendinger rapporterer om undersøgelsen i 1985 ved hjælp af bl.a. røntgenfotografering af skelettet i »skrinet med de snoede søjler«: »Skelettets køn er mandligt, bestemt ud fra bækkenets form og knoglernes robusthed.

Aldersbestemmelsen er i dette tilfælde en meget vanskelig opgave. Forbedringen af kraniesømmene og deres delvise udviskning kunne pege på en moden mand (maturus 39-55 år). I det øvrige skelet peger symfysens udseende og det radiologiske billede af rygsøjlen derimod på en ung adultus, dvs. ca. 30 år. Da disse konstateringer udelukker hinanden, må en endelig aldersbestemmelse foreløbig stå åben.«

Denne ordknappe publicering af mysteriet om skelettet med de to aldre er nok bogens vigtigste detalje. Skrinets indhold forekommer ikke iøvrigt uforeneligt med traditionen om kong Knud. En iagttaget spalte i venstre tindingregion »kan være forårsaget af et hug med et skarpt instrument, for eksempel et sværd«. Røntgenundersøgelserne viser også et brud i korsbenet uden tegn til opheling. Det kan tolkes som »fremkaldt ved et kraftigt stød – for eksempel med et spyd – mod korsbenets forside. Spydet må da forinden være passeret gennem den nedre del af bugvæggen og gennem bækkenhulen, inden korsbenets forflade træffes. Man må med andre ord tænke sig, at denne knoglelæsion har været ledsaget af læsioner af bækkenorganer (urinblære, forskellige afsnit af tarmkanalen). Isoleret har knoglelæsionen været relativt harmløs, men de ledsagende bløddelslæsioner ville selv i vore dage være ganske alvorlige«.

Såfremt antropologernes observationer omkring de(n) afdødes alder holder stik, har deres undersøgelse uventet åbnet en ny problemstilling for fremtidig forskning. Thi selv Knud den Hellige kan næppe være død mere end én gang.

Helge Paludan

Grethe Jacobsen: *Kvindeskikkelser og kvindeliv i Danmarks middelalder*. (G. E. C. Gad, København 1986). 256 s., ill., kr. 168,-.

Historie skrives altid fra en position. Grethe Jacobsen er prisværdigt klar om synsvinklen i sin bog. Hun vil skrive »kvinders historie«, hvilket for hende er noget andet end »kvindehistorie«. Betegnelsen »kvindehistorie« implicerer nemlig, at der skulle være tale om et særligt aspekt af historien, en historie om afvigere, hvis erfaringer er den egentlige historie uvedkommende.

»Kvindens historie« skrives ud fra det afgørende princip, at der ikke er tale om afvigerhistorie, men om halvdelen af historien.

En sådan historie handler om, hvorledes »kvinder i næsten alle kendte samfund i historien har levet og ageret i en struktur, der er skabt af det andet køn og ud fra dette køns forudsætninger«, og som »har sat grænser for selv de mest privilegerede kvinders udfoldelse« (s. 243). Man må forstå forfatteren sådan, at hendes forskningsformål er i solidaritet med formødrene at af-dække disse af mændene skabte grænser for kvindelig udfoldelse. En sådan forskning må efter hendes mening kæmpe med betydelige faglige problemer, der hænger sammen med selve historiefagets opståen og udvikling gennem de sidste godt 100 år. »Det er opstået i en akademisk verden, helt befolket af mænd, der udviklede teorier og begreber ud fra det, de anså for historie, nemlig mænds historie«. Det medfører, at kvindelige historikere påtvinges et analyseapparat. F.eks. begrebet middelalder, der er skabt af mænd til at betegne noget mørkt (s. 244f.). Et andet eksempel er, at mandlige historikere formoder, »at hvad der er fremskridt, tilbageskridt og af vigtighed for mænd også er fremskridt, tilbageskridt og af vigtighed for kvinder« (s. 242).

Grethe Jacobsen har indlysende ret i, at de sidste 100 års historievitenskaber længe udviklede sig i en akademisk verden af mænd (dog netop i dansk middelalderforskning med lysende undtagelser som Anna Hude, Ellen Jørgensen og Anne Riising). Og det er utvivlsomt også sådan, at den borgerlige epokes forestillingsverden omkring bl.a. kønnene lå til grund for mange af disse herskers problemstillinger. Alligevel kan det falde en mandlig læser vanskeligt at begribe, at denne fatale maskulinitet skulle have stillet sig i vejen for noget nær al indsigt.

Er der f.eks. noget specielt mandligt ved forestillingen om en mørk middelalder? Og skal man ikke lede længe om en dansk middelalderhistoriker fra de sidste 100 år, som har delt den? Som et aktuelt eksempel på mandlige historikers manglende dømmekraft nævnes, at »en historiker« har »karakteriseret den senmiddelalderlige krise som en fejlbetegnelse, fordi tilstandene i perioden i virkeligheden kun skabte krise for en lille gruppe jordejende mænd, hvorimod de var til fordel for en meget stor gruppe bønder« (s. 242). Denne unavn-givne historiker kunne meget vel være nærværende anmelder. I hvert fald har jeg flere steder skrevet noget i den retning, (omend jeg ikke kan rose mig af at være ideens ophavsmand), og vil meget gerne tage mod belæring, såfremt min vurdering er befængt med mandschauvinisme. Imidlertid er det mig ikke muligt at begribe, hvad der er galt med den vurdering udover, at den er fremsat af en mand. For også en kvindehistoriker må vel anse en højnelse af bondestandens levestandard for et fremskridt for alle i standen, hvadenten de nu var børn, kvinder eller mænd? Eller er det nødvendigt selv i omtalen af helt generelle forhold at kønsspecificere menneskene, sådan som det sker i bogen s. 86: »For kvinder på landet var højmiddelalderen kendetegnet ... ved en fortsat vækst i opdyrkede områder? Hvis sligt er, hvad kvindehistorie går ud på, skulle man(d) da være et skarn at tage anstød af så lidt. Men synderligt forskningsfornyende kan det vel næppe kaldes.

Grethe Jacobsen er da også ude i væsentligere ærinde, omend man kan komme i tvivl om, hvad hendes hovedanliggende er. Det synes givet, at en af bogens inspirationskilder er en fascination af middelalderen, der anses for lys. Denne fascination lader sig et langt stykke vej smertefrit forene med kvindeperspektivet. De to synsvinkler kan

mødes i en værdsættelse af livet i de europæiske nonneklostre som »en levende åndelig og intellektuel aktivitet, der ikke havde kunnet trives udenfor klostrene og en glæde ved klosterlivet, som vi måske idag kan værdsætte bedre end tidligere, nu hvor den moderne kvindebevægelse har vist det positive i kvinders samvær og kvinders frembringelser« (s. 80). Sådan kan tingene godt ses, især når forfatteren, som det synes at være tilfældet, er fascineret af katolicismen. Men fremstillingen når til en skillevej, ifald dens overordnede synsmåder kommer i indbyrdes konflikt. Det sker for anmelderen at se på afgørende måde i en række tilfælde.

Således gengiver forfatteren en af legenderne om den hellige Vilhelm fra Æbelholt, der ved en lejlighed skal have reddet en enkes 4-årige søn efter en drukneulykke, da alle genoplivningsforsøg syntes forgæves. Enken anråbte Gud, men han bønheorte hende ikke. I stedet påkaldte hun Vilhelm i hans himmel og lovede at ofre sønnens halve hovedlod til klosteret i Æbelholt; og da forbarmede Vilhelm sig og reddede drengens liv.

Efter forfatterens mening er det et irrelevant spørgsmål, om det var enkens og hendes naboers oplevelsesforsøg, der gjorde udslaget, eller det var den hellige Vilhelm. Sådanne helbredelseshistorier kan, mener hun, »give glimt af, hvordan vilkårene var for de mange kvinder, der ikke tilhørte samfundets top« (s. 83). Ja såmænd, for en kynisk materialist at se var vilkårene, at kvinder blev udbyttet og udnyttet af munkene i Æbelholt, der fortalte den slags historier for at fralukke ulykkelige mødre deres ejendom.

Helt slående forekommer konflikten mellem forfatterens to ledende synspunkter i behandlingen af historien om Erik Plovpenning's to døtre, der stak af fra det kloster i Roskilde, hvor de var blevet gjort til nonner. Den 14-årige

prinsesse Agnes havde ellers, hedder det, »ifølge senere erklæringer« aflagt sit klosterløfte uden tvang (s. 67). Ser man nøjere på sagen, viser det sig imidlertid, at erklæringen om Agnes' frivillige klosterindtræden er udstedt af bispnen af Børglum, der bevidner, at bispnen af Århus i nærværelse af enkedronningen og mange højtstående verdslige og gejstlige personer højtideligt adspurgte prinsessen, om hun gik frivilligt i kloster, og fik svaret ja. (Diplomatarium Danicum 2.R. bd. 2 nr. 174). Kirken havde åbenbare interesser i den sag, for klosteret skulle have pigens gods, og enkedronningen var den mægtige Margrethe Sambiria, der gerne så en besværlig kongætling gemt af vejen.

Men når en 14-årig pige står alene mod to bisper og en kødrand af højtstående gejstlige og verdslige, stoler Grethe Jacobsen åbenbart på bisperne og de fornemme herrer. Den autoritetstro mener altid, at autoriteterne må respekteres, til det modsatte er bevist. Yderligere trætte om det rimelige heri tjener næppe noget formål. Men læseren må tage til efterretning, at når feminisme og katolicisme kommer i konflikt, så ligger forfatterens primære solidaritet hos katolicismen. Og det er da en ærlig sag.

Aller klarest fremstår Grethe Jacobsens vurderingskriterier i hendes behandling af reformationen, som hun ser som et myndighedernes overgreb mod en troende befolkning. Det kan på mange måder være et nyttigt korrektiv til megen lyrisk luthersk historieskrivning, og det er jo da ganske sandt, at den nye kirkes organisation i reformationens slutfase var noget, kongemagten tog vare på. Forfatteren ved dog godt, at i nogle byer var »dele« af befolkningen involveret i reformationen. Men hun hæfter sig ved, at kilderne kun en eneste gang nævner, at kvinder tog del i det religiøse røre i byerne, nemlig i for-

bindelse med en episode i Viborg i 1526. Man fristes over evne til, før der drages for vidtgående slutninger af denne kildernes angivelige tavshed, at tilråde et studium af hovedkilden til reformationsårtiets historie, den *katolske* skribent Poul Helgesens forfatterskab. Poul Helgesen udtrykker gentagende sin harme over, at reformatorerne har fået tag netop i byernes jævne kvinder og lader dem synge med på salmerne under den ændrede gudstjeneste. Det tidlige reformationsrøre tager sig i det lys snarere ud som en græsrodsbevægelse blandt ikke mindst kvinderne i de større byer.

Specielle kvaler har forfatteren med den katolske kirkes cølibatskrav, som baserer sig på en opfattelse af kvinden som mindreværdig. Måske ganske berettiget påpeges det, at de såkaldte præstedejer til hverdag blev tolereret før reformationen. Men det volder forfatteren tydelige kvaler, at reformationen notorisk legaliserede præstekonerne. Hun formoder, at de lutherske præsters koner (åbenbart på trods af den traditionelle tolerance overfor dejerne) blev generet af befolkningen, og hun kan »ikke frigøre sig fra den tanke, at der lå en vis demonstration bag«, når præster giftede sig (s. 138).

Det gjorde der da utvivlsomt. Det pudsige er blot, at det øjensynlig i forfatterens øjne er upassende at demonstrere mod kirken. Ja hun anser vist nærmest præstekoner for et usædeligt fænomen. I hvert fald er de den eneste kvindegruppe, der i bogen karakteriseres som usympatisk (s. 140). Nu vel, også anmelderen læser fra en position. Ikke blot er han af mandkøn og tilhører Folkekirken, men han kan blandt sine formødre tælle 7 generationer af lutherske præstekoner; så tanken om deres usædelighed er ham måske særlig pikant.

Alligevel forekommer den fornemelse uafrystelig, at Grethe Jacobsen

opfylder sine fire første kronologisk ordnede kapitler med historiske gestalter, formet efter hendes nutidige sym og antipatier. Det er så meget mere ærgerligt, som bogen indledes med en yderst pædagogisk demonstration af faren for utidig modernisme, idet der bringes fire gengivelser af skolernes klassiske anskuelsesbilleder. Forfatteren kan her vise, hvorledes de borgerlige kønsroller er tegnet ind i fremstillingen af bopladser fra sten-, bronze-, og jernalderen. Bogens to følgende, strukturelt disponerede kapitler synes i så henseende at repræsentere et lykkeligt metodeskift. I det første om kvinders retlige stilling synes sort-hvid teknikken lagt bort, måske ikke uden forbindelse med, at forfatteren her har kunnet støtte sig til en så nuanceret forsker som Inger Dübeck. Derpå følger et kapitel om kvinders livscyklus, som er skrevet med en betydelig sensibilitet for livets mangfoldighed. Man hæfter sig også ved en bevidsthed om, at den generelle moralske stramning omkring familielivet sidst i det 16. århundrede må ses i en socioøkonomisk sammenhæng og altså ikke blot som et udslag af reformatorenes træskhed.

Forfatterens sans for nuancen kommer også til udtryk i hendes originaleste ide, et antal velskrevne biografier af middelalderlige kvinder. Man kan kun beklage, at de ikke indtager en lidt større plads. Nogle af dem indskrænker sig, sikkert af kildemæssige årsager, til et testamentereferat. Men et testamente er jo et yderst oplysende dokument om de strukturer, en middelalderkvinde er indspundet i.

Denne bog er ifølge sit forord den første, der behandler kvinders historie i perioden 800-1600. Det er måske trods alt en dristig påstand. Men den bliver utvivlsomt ikke den sidste og næppe heller Grethe Jacobsens sidste. Hun fører en elegant pen og formår at engagere læseren (i nærværende tilfælde i høj

grad til modsigelse). Det er blandt mandlige historikere en udbredt holdning, at kvindehistorien repræsenterer en overgang, som vi må stå igennem. Ovenstående er skrevet ud fra den opfattelse, at den rummer en værdifuld fornyelse og som sådan må tages alvorligt. I den ånd er Grethe Jacobsens bog anset for vigtig og dens synspunkter for at være en diskussion værd.

Helge Paludan

Saxo («Grammaticus» kaldet): *Danmarks Riges Krønike 1-3. Danernes Bedrifter fra den ældste tid og frem til omkring 1200. Oversat i 1898 af Dr. Fr. Winkel Horn.* Med denne oversættelse som grundlag og efter jævnføring også med ældre udgaver genfortalt på nutidsdansk af Mogens Boisen. (Asschenfeldt 1985). 244 + 266 + 275 s., 98 kr. pr. bind.

De senere år har set et boom af Saxo-oversættelser, først med Sigurd Vasegaards træsnit til Jørgen Olriks oversættelse, så Peter Fishers og Eric Christiansens videnskabeligt anoterede engelske udgaver og siden Frederik Winkel Horns oversættelse i flere prislæg. Her foreligger nu en såkaldt genfortælling ved Mogens Boisen. Den er rettelig en nænsom sproglig revision af Winkel Horns snart hundredårige tekst på det fine, allerede klassiske, nu-dansk, man forventer fra Mogens Boisens flittige værksted. Nogle af Saxos fordoblinger og tredoblinger af samme moralske pointe er strøget, og lejlighedsvis, for eksempel i beskrivelsen af slaget ved Fodevig, er der indføjet en nyttig forklaring, der dog ikke stammer fra Saxos hånd. I og for sig er der tale om et værk, man normalt ville advare historikere imod. Men denne nye Saxo har een fordel: Den kan læses – og hvor mange af de senere års solgte Saxo-

bind er blevet læst, læst med fornøjelse? Også den lærer, der skal stikke et kildested ud til moderne studerende, vil have glæde af Mogens Boisens tekst og vil nok ofte foretrække den efter at have konsulteret alternativerne. Mogens Boisens Saxo-revision er den bedste populære oversættelse, vi har for øjeblikket, meget velegnet til den første gennemlæsning af Saxo. (Ved videnskabelig behandling af detaljer må Peter Fishers og Eric Christiansens engelske oversættelser foretrækkes sammenholdt med grundteksten). – Hvis nu nogen går med en drøm om at tilvejebringe en virkelig ny-oversættelse af vort nationale klenodie, kan de gerne give sig god tid: Det folkelige marked for en Saxo på dansk og det videnskabelige behov for en Saxo med noter er mættet for den næste snes år.

Rikke Malmros

Knytlinga Saga. The History of the Kings of Denmark. Translated by Hermann Pálsson and Paul Edwards. (Odense University Press, 1986). 197 s., 183 kr.

I anledning af 900-året for drabet på Knud den Hellige 1086 har Odense By bekostet denne den første oversættelse til engelsk af Knytlingesaga, hvori jo den litterært værdifulde og elementært spændende saga om Knud den Hellige udgør knap halvdelen af sidetallet. Det engelsksprogede sagapublikum er helt koncentreret om sagaerne (og her specielt slægtssagaerne) som velskrevet og spændende litteratur, mens interessen for kongesagaer og detaljer i Nordens tidlig-middelalderlige historie kun blomstrer hos en ganske snæver kreds af specialister. Det er derfor fuldt berettiget, at Hermann Pálssons og Paul Edwards's engelske oversættelse først